

Sands of Forvie

*"Lat nocht be funde on Forvy's Glebys
But thistle, bente and sand."*

HANNEKE MESTERS EN STEVE NORTH

We staan op de rand van een hoge duintop, turend naar het zuiden. Vanaf de Noordzee drijft een indrukwekkende donderwolk langzaam op de kust aan. Beneden ons ligt in een baai een idyllisch strandje dat wel uit een vakantiefolder lijkt te zijn geknipt. "Het grillige Schotse klimaat beschermt deze mooie kust beter tegen het toerisme, dan welke wettelijke maatregel dan ook", denk ik als we door de inmiddels losgebarsten bui naar beneden vluchten om onder een overhangende rotspunt een koude lunch te nuttigen.

"The Sands of Forvie and Ythan Estuary" heet dit natuurreservaat dat dertig kilometer ten noorden van Aberdeen aan de Schotse oostkust ligt.

Anders dan veel mensen denken, kent Groot Brittannië een groot aantal duingebieden. Maar doordat ze nogal verspreid langs de kust liggen en geen aaneengesloten kustlijn vormen, moet je ze echt opzoeken om ervan te kunnen genieten. Met 660 ha duin, heide en riviermonding is Sands of Forvie het op vier na grootste duingebied en bovendien één van de meest ongerepte Britse duingebieden. Mijn gids is Steve North, medewerker bij Scottish Natural Heritage, een onafhankelijke overheidsinstelling die zich onder andere bezighoudt met het instellen en het beheer van natuurreservaten. "Forvie is één van hun oudste en meest waardevolle natuurreservaten. Het kreeg deze status in 1959", vertelt hij, "en staat bekend om zijn grote vogelrijkdom."

Kiezelige bodem

Voordat we aan onze wandeling beginnen, nemen we eerst een kleine duik in de geschiedenis van dit gebied. Dit natuurreservaat bestaat globaal gezien uit twee gedeelten: de riviermonding met z'n slikken en schorren en het duingebied.

Stuivende duinen (foto: Hanneke Mesters).

Het duingebied omvat weer een zuidelijk deel met jonge stuivende duinen en een noordelijk deel waar oudere, meer begroeide duinen te vinden zijn.

Aanvankelijk kijk ik met een Nederlandse blik naar deze duinen. Zo reageert Steve North wat verbaasd op mijn vraag of in dit gebied ook vochtige duinvalleien te vinden zijn. Nee, vochtige duinvalleien hebben ze hier niet. De ondergrond van deze duinen is namelijk geen zandbodem zoals in Nederland het geval is, maar bestaat in het zuiden uit klei en grindlagen die zijn afgezet door de gletsjers in de IJstijd en in het noordelijk deel uit gesteente. In de valleien stuift het zand vrijwel tot op deze lagen weg. Een zoetwaterlens kon hier dan ook niet gevormd worden. Het verklaart wel waarom sterns en meeuwen hier graag broeden. In de monding van het riviertje zijn er kiezelstrandjes. En in de valleien, waar het zand is weggestoven, is de bodem lekker kaal en kiezelig, precies wat nestelende sterns en kokmeeuwen prettig vinden.

Historie

Na de laatste IJstijd is hier voor de kust een grote hoeveelheid zand afgezet. Sinds 7000 jaar stijgt Schotland ten opzichte van de zee en komen er steeds nieuwe zandbanken boven de zeespiegel te liggen. Deze zandbanken vormen tot op heden een zandreservoir van waaruit duinvorming plaatsvindt. Dit proces begon zo'n 2000 jaar voor Chr. Vanaf die tijd hebben de duinen zich langzaam naar het noorden toe en landinwaarts uitgebreid. Sinds de 18e eeuw wordt het duingebied niet groter meer. Doordat de overheersende windrichting zuid-zuidoost is, wordt het zand van zuid naar noord geblazen en staan de duinruggen loodrecht op de kust, iets wat naar mijn gevoel eigenlijk niet kan! Zo zijn in de loop der eeuwen eeven duinruggen gevormd. In het zuiden liggen de jongste nog stuivende duintjes op zeenivo terwijl in het noorden het zand over uit zee oprijzende kliffen is heengestoven. De meest noordelijke duinruggen zijn vrij stabiel en daardoor ook begroeid. Maar nog steeds "lopen" de duinruggen vanuit het zuiden langzaam maar gestaag over de andere heen; de zandmassieven zijn dus voortdurend in beweging!

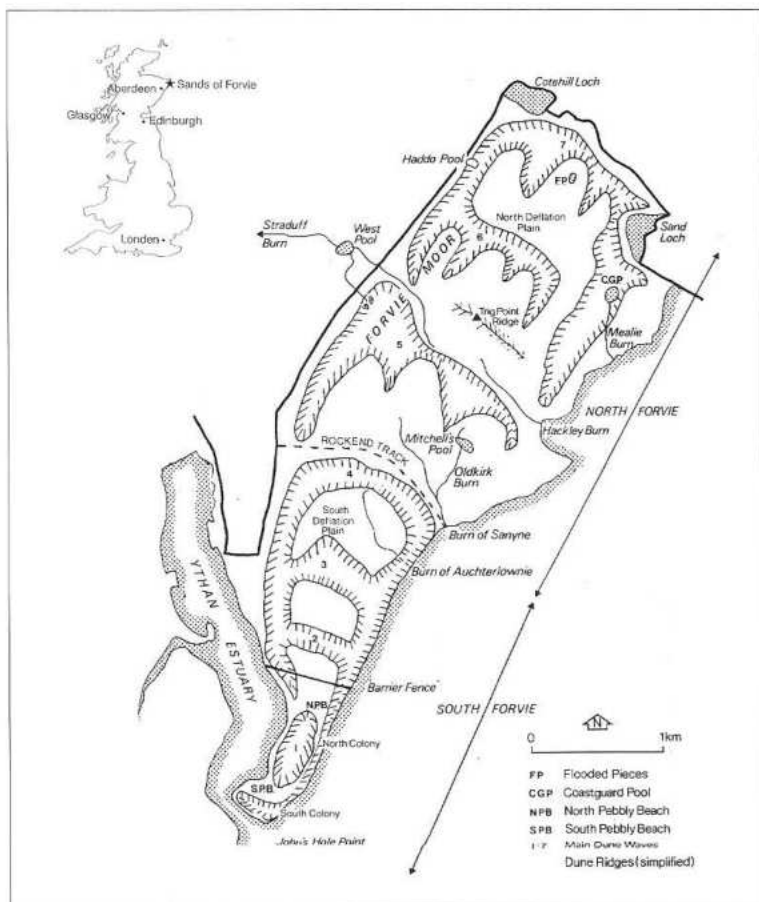
Verborgene schatten

Heel bijzonder is het, dat deze duinen ook archeologische resten uit een ver verleden verbergen. Langs de oevers van het riviertje zijn, op diverse plaatsen in het zand, lagen aanwezig waarin veel lege mosselen en andere schelpen te zien zijn. Dit zijn prehistorische mestvaalten, waarop zo'n 4000 jaar voor Chr. de bewoners van dit ge-

Visdiefjes (tekening: Hanneke Mesters).

Sands of Forvie en Ythan Estuary. Dit kaartje geeft een overzicht van de geomorfologische opbouw van het duingebied. De nummering van 1 tot en met 7 geeft de ouderdom van de duinmassieven weer (1 is het jongste massief).

Vogels kijken

Het wordt tijd om aan onze wandeling te beginnen. Daarbij starten we aan de zuidkant van het reservaat waar de Ythan in zee uitmondt. Omdat het riviertje vanuit het noordwesten de kust aansnijdt, vormen zijn bedding en de kustlijn de natuurlijke grenzen van de zuidpunt van het reservaat. Vrijwel meteen valt de vogelrijkdom van dit gebied op. Op de slikken in de riviermonding zijn talloze steltlopertjes in de weer, een koppel ganzen vliegt over en in het water zijn eiderenden en bergenden te zien. De eidereend wordt gezien als de mascotte van Forvie; met zo'n 6000 eenden is hier, aan de monding van de Ythan, de grootste kolonie van heel Groot Brittannië te vinden.

Inmiddels zijn we vanaf de riviermonding in noordelijke richting gewandeld om daar de stuivende duinen te bekijken. Een mooi voorbeeld van hoe het bij ons op sommige plekken langs de kust ook zou kunnen zijn, als Stichting Duinbehoud haar zin krijgt.

Maar deze duinen bieden meer. Over onze hoofden scheren dwergsterns heen en weer op zoek naar voedsel. In het zuidelijk deel van het reservaat broeden ze tezamen met kokmeeuwen en noordse sterns. In het Engels heet zo'n kolonie een "ternery", wat vrij vertaald "sternerij" betekent.

Deze kolonies hebben zich hier pas in de loop van de vijftiger jaren gevestigd. Tot voor kort broedden hier ook grote aantallen grote sterns (900 paar) en visdiefjes (200 paar), maar sinds 1992 is die hele populatie verhuisd naar een vogelreservaat 40 km noordelijker. Op zich zijn zulke verschuivingen niet heel dramatisch. Het migreren van de ene broedplaats naar de andere hoort bij dit soort kustvogels en hangt vaak samen met het voedselaanbod ter plekke. Daarnaast wordt ook hier de aanwezigheid van meer vossen als oorzaak van het vertrek van de grote sterns en visdiefjes gezien.

Tijdens het broedseizoen is dit deel van het reservaat afgesloten voor publiek, iets wat in Schotland uiterst sporadisch gebeurt.

Forvies church

Vanuit de stuivende duinen lopen we een stuk verder over het strand in noordwaartse richting. Na ongeveer een kilometer klimmen we tegen de duinen op om weer een kijkje in het achterland te gaan nemen. Eenmaal bovenop, waar we een mooi uitzicht hebben over het hele gebied, is duidelijk te zien dat de duinenrijen in Forvie inderdaad loodrecht op de kust liggen.

We vervolgen onze tocht door een grote duinvallei. Daar wijst Steve mij op een paar lage natuurstenen muurtjes. "Dit zijn de resten van wat ooit het kerkje van Forvie was", legt hij uit. Dan volgt er een historie die een verrassende gelijkenis vertoont met de geschiedenis van het Zuidhollandse dorpje Berkhey.

Berkhey verdween in de periode 1558-1607 als gevolg van zandverstuivingen, het buurtschap Forvie verdween vanaf 1413 tot 1680 geleidelijk aan vrijwel geheel onder het zand. De fundamenten van dit kerkje rusten op de keileem waaraan te zien is dat de kerk er inderdaad stond voordat het zand bezit nam van dit gebied. Dit geeft tevens aan dat hier in de valleien

Zandige baai (foto: Hanneke Mesters).

de zandlaag op veel plaatsen minder dan een meter dik is.

Over de flora van dit gebied is niet zoveel spectaculairs te melden. De plantengroei in deze valleien is heel vergelijkbaar met die in de Nederlandse duinen. Onderweg komen we bijvoorbeeld jacobskruiskruid, driedistel en kruipwilg tegen. Wel moet worden bedacht dat zo'n karakteristieke duinflora in Schotland maar op weinig plaatsen te vinden is.

Het laatste stuk van de wandeling voert ons naar het noordelijk deel van het reservaat. Het duinzand is hier, evenals dat van onze Waddenduin- en kalkarm. Steve vraagt mij of het klopt dat de Waddenduin- en kalkarm er qua begroeiing ook ongeveer zo uit zien. Inderdaad geven de door kraai- heide bruinrood gekleurde valleien met hier en daar een polletje struik- of dopheide mij het gevoel alsof ik in de Blekersvallei op Texel ben.

Kliffen

Dat waddegevoel verdwijnt weer als we richting kust wandelen en vanaf een 30 meter hoge klif over de Noordzee uitkijken.

Ook kliffen vormen een trekpleister in dit reservaat. Grote hoeveelheden zeevogels zitten hier nest aan nest, broedend tegen de rotswand gekleefd. Noordse stormvogels en drieteenmeeuwen, die in het Engels naar de leuke naam kitti-wake luisteren, maken hier de dienst uit. Deze naam is overigens, zoals bij veel vogelsoorten, een nabootsing van het geluid dat ze maken. Het karakteristieke "kitti-week" is hier dan ook niet van de lucht. Deze kolonie is niet erg groot in vergelijking met de kolonies die elders in Schotland te vinden zijn, maar sinds 1950 neemt het aantal broedende vogels en soorten gestaag toe. Steve wijst me de noordse stormvogels die hier vanaf 1950 broeden en de drieteen-

meeuwen die deze rotsen sinds 1961 hebben gekoloniseerd samen met grote en kleine mantelmeeuwen en enkele broedparen alken. Op de rotsen aan het strandje kun je met een beetje geluk - dat wij vandaag helaas niet hebben - grijze zeehonden aantreffen. Later in mijn vakantie krijg ik ze op de Orkney eilanden alsnog te zien in de vorm van een zestal nieuwsgierige hondkoppes dat op veilige afstand uit de kust met ons mee zwemt tijdens een strandwandeling. Zelfs mijn drie rumoerige kinderen deerden ze niet.

Tot slot

Terug naar Forvie waarvan ik in dit artikel niet meer dan een impressie heb kunnen geven. Behalve Forvie heb ik die zomer nog een aantal duingebiedjes langs de Schotse kust en op de Orkney eilanden bezocht. Iedere keer was het weer een verrassing om tussen rotsen ingeklemde rustieke zandstrandjes te ontdekken omzoomd door stuivende duinen met wuivend helmgras. Een stukje Nederland in het buitenland, vertrouwd maar toch exotisch. Een aanrader voor elke duinliefhebber die zich niet te snel door kou en regen uit het veld laat slaan.

Hanneke Mesters is Coördinator Voorlichting bij Stichting Duinbehoud. Steve North is beleidsmedewerker bij Scottish Natural Heritage.